

Тилик І. В.

Комаренко Н. М.

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2896-631X>ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-6521-1904>

ТВОРЧА ПОСТАТЬ Н. П. КОШИЦЬ У КОНТЕКСТІ ВИКОНАВСЬКОЇ СПЕЦИФІКИ ВОКАЛЬНО-ОПЕРНОГО МИСТЕЦТВА

А Розкриваються етапи творчої діяльності видатної співачки початку ХХ століття Н. П. Кошиць (1894–1965) у контексті виконавських проблем. Розглядаються засади формування фахового професіоналізму Ніни Кошиць із позицій синтезу методичних напрацювань різних вокальних шкіл. Значної уваги у публікації надається з'ясуванню ролі найважливіших чинників, які вплинули на процес становлення оперної співачки та її сходження до вершин виконавської майстерності. Проведений аналіз дає підставу віднести її постать до плеяди видатних музикантів першої половини ХХ століття.

Ключові слова: творча особистість Ніни Кошиць; виконавська семантика; вокально-опера техніка; художня образність

Актуальність проблеми у загальному вигляді. Сучасний стан дослідження української музикознавчої проблематики засвідчує потребу в наукових працях, присвячених висвітленню маловідомих сторінок національного виконавського мистецтва. Саме до цієї славетної плеяди без перебільшення належить видатна оперна співачка початку ХХ ст. Ніна Павлівна Кошиць. Як указують біографи, вона володіла надзвичайно красивим лірико-драматичним сопрано широкого діапазону, рівним у всіх регістрах, і блискуче виконувала на сцені чимало оперних партій, була чудовою камерною співачкою та педагогом. Вивчаючи біографію співачки, маємо нагоду наголосити, що вона мала українське коріння, прихильно ставилась до української пісні. Натомість, її творчість, і по цей день залишається маловідомою і не вписаною в контекст мистецтва української діаспори. У зв'язку з чим особливої актуальності набуває вивчення творчого доробку видатної української майстрині оперної сцени.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження складають наукові праці, які можна класифікувати за такими напрямками: фундаментальні видання на взірць енциклопедично-довідкової літератури: «Музична енциклопедія», «Енциклопедія історії України», фундаментальні праці з творчого доробку С. Рахманінова, С. Прокоф'єва, в яких висвітлюються творчі зв'язки з Ніною Кошиць; згадка про співачку знаходимо в мемуарній та епістолярній літературі, зокрема у спогадах і листах О. Кошиця, С. Рахманінова, С. Прокоф'єва, та в рецензіях на концертно-камерну та оперну діяльність співачки: П. Маркова, А. Хессіна, Ю. Енгеля.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Утім, незважаючи на наявність вказаних напрацювань, присвячених висвітленню вокальної творчості Ніни Кошиць, їхній безумовній емпіричній цінності, проблематику вивчення аспектів творчої діяльності видатної співачки початку ХХ ст. не можна вважати достатньо висвітленою. Особливо це полягає у висвітленні маловідомих сторінок біографічного матеріалу співачки, де часто зустрічаються різночитання дат, назв інтерпретованих творів і

навіть фактажу, відсутня методика роботи митця над оперними образами та камерним репертуаром. Незважаючи на все це, творчість Ніни Кошиць можна віднести до кращих досягнень мистецтва своєї доби і, разом з тим, ідентифікувати як приналежну до української культури. Потреба у з'ясуванні вказаного аспекту й обумовлює актуальність даної публікації.

Мета статті: висвітлити етапи творчого шляху та різні аспекти виконавської майстерності видатної оперної співачки початку ХХ століття Ніни Павлівни Кошиць.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань:** розглянути українські корні родоводу родини Порай-Кошиців; дослідити комплексну картину формування творчої особистості Н. Кошиць; висвітлити огляд усіх етапів і напрямів діяльності в оперних виставах з урахуванням хронології, географії, диригентсько-режисерських версій і складу партнерів; розглянути дані про здійснені аудіозаписи співачки.

Виходячи з необхідності вирішення поставлених завдань, у статті застосовано комплекс універсальних методів дослідження, використання яких дає змогу висвітлити різні аспекти творчої діяльності Н. Кошиць у контексті соціокультурного розвитку мистецтва на початку ХХ ст. Проведений аналіз дає підставу віднести її постать до плеяди видатних музикантів цього часу.

Викладення основного матеріалу. Внесок України до скарбниці світової музичної культури характеризується не лише мистецьким доробком славетних митців, але й творчістю талановитих, проте, на жаль, маловідомих особистостей, біографія та мистецька діяльність яких поки що недостатньо вивчено. Саме до таких особистостей належить видатна українська та російсько-американська оперна та камерна співачка – Ніна Павлівна Кошиць (1894–1965).

Відомості про рік народження Н. Кошиць різняться: за одними даними вона з'явилася на світ 17 (29 січня 1892 р.) у селищі Кирилівка Звенигородського повіту (тепер село Шевченкове Звенигородського району, Черкаська область), за іншими – 18 (30 січня 1894 р.) у Києві, у родині Павла Олексійовича та Тамари Леонідівни Порай-Кошиць

(на наш погляд, неточність у даті народження співачки, ймовірно пов'язана з плутаниною, що до часу народження сестер-співачок – Ніни і Марії Порай-Кошиць).

Як відомо, рід Порай-Кошиців належав до старої польської знаті, початок якого, як любили писати в старих документах на дворянство, «захований у темряві Історії». Що ж до Кошиців, то вже у XVII–XVIII ст. вони володіли частинами маєтків Велике Село в Мінському та Виступовичі в Київському воєводствах. Саме в овруцьких Виступовичах Кошиці ввійшли до складу уніатського духівництва й розділилися на дворянську і священницьку гілки. Мешкали Кошиці переважно на Київщині, зокрема, в Києві, на Пріорці й Куренівці. Найперше варто згадати о. Григорія Кошиця (син о. Івана) – випускника Київської духовної академії. 25 грудня 1818 р. його висвятили у священники до церкви св. Іоанна Богослова села Кирилівка Звенигородського повіту. Так пов'язалася доля о. Григорія та його родини з кирилівськими Шевченками. Відомо, що у 1827 році малий Тарас наймитував в о. Г. Кошиця. Син о. Григорія – Олексій у 1858 році замінив батька на посаді настоятеля Кирилівської церкви, а вже один із його синів, Павло Олексійович Кошиць (лірико-драматичний тенор) після Богуславської та Київської духовних семінарій почав готуватися до отримання музичної освіти. З 1886 року він уже навчався у Московській консерваторії (клас Ф. Комісаржевського), а ще пізніше – в Мілані (викладач – Поцці). Павло Кошиць зробив блискучу кар'єру оперного і камерного співака. Із 1890 по 1893 роки співав у Київській опері, а з 1893 року, витримавши конкурс, став солістом Великого театру. Проте, зірвавши голос у 1903 році, він не зміг пережити цієї трагедії та пішов із життя у 1904 році [9, с. 508]. Говорячи про рід Кошиців, не можна оминати увагою відомого в Україні та світі знаменитого композитора та хорового диригента Олександра Кошиця. У 1877 році до сусідньої з Кирилівкою Тарасівки переводять досить далекого родича Порай-Кошиців о. Антонія Кошиця. У цьому селі і проходять дитячі роки сина о. Антонія та Євдокії з Маяковських – майбутнього хорового диригента, композитора й етнографа.

Про дитячі роки Ніни Кошиць майже нічого невідомо. З чотирьох років дівчинка починає займатися музикою, а в дев'ять – дає свій сольний концерт, і ось страшна трагедія з батьком. В 11 номері 1904 року «Російської музичної газети» висвітлена тяжка історія про те, що відомий оперний співак Павло Кошиць, який особливо був виразний в операх Р. Вагнера, втративши голос у 42 роки, у відчаї, наклав на себе руки, «перерізавши собі ножом горло і проткнувши собі бік», у 15-ому номері цієї ж газети говориться про те, що це відбулося на очах однієї з його доньок. Чіі очі бачили смерть батька – Ніни чи Марії, не має значення, але саму атмосферу відчаю у сім'ї, дівчинка не могла не відчувати [10, с. 255].

У 1908 р. Ніна Кошиць приїжджає до Москви і вступає до Московської консерваторії, де займається на двох факультетах: фортепіанному і вокальному. Фортепіано вона вивчає у класі професора М. Шишкіна. У 1912 р. він виходить у

відставку і залишає консерваторію, а Ніна Кошиць у цей час виходить заміж за живописця Олександра Олександровича фон Шуберта і народжує доньку Марину (1912–2001). Ніна закінчує консерваторію по класу фортепіано у видатного педагога-піаніста Костянтина Ігумнова у 1913 р., виконавши концерт С. Рахманінова. З вокалу викладачем Н. Кошиць був італійський професор Умберто Мазетті, якого запросили до Московської консерваторії за рекомендацією вдови А. Рубінштейна. Відомими випускниками Мазетті були А. Нежданова, С. Шацький та багато інших. У рік закінчення консерваторії (1913) Н. Кошиць дебютувала на сцені одного з кращих оперних театрів Росії – Московської опери С. Зіміна, партія Тетяни в опері «Євгеній Онегін» П. Чайковського.

Під час роботи в театрі С. Зіміна, що тривала по 1918 рік включно, Ніна Кошиць виконувала ролі в нових оперних спектаклях – це Клара Міліч в однойменній опері О. Кастальського, Руфь в однойменній опері М. Іпполітова-Іванова, Електра в опері С. Танєєва «Орестея», Настя в опері О. Оленіна «Кудеяр», Маша в «Капітанській дочці» Ц. Кюї, Ольга в опері О. Глуховцева «Дні нашого життя», Анюта по новому оркестрованій опері XVIII ст. М. Соколовського і Е. Фоміна «Мельник – чаклун, ошуканець і сват». При цьому вона славилася своїм виконанням партій Лізи в «Піковій дамі» П. Чайковського, Ярославни в «Князі Ігорі» О. Бородіна, Дездемони в «Отелло» Дж. Верді, донни Анни в «Дон Жуані» Моцарта.

Із перших кроків оперної діяльності Н. Кошиць виявила себе оригінальним інтерпретатором, із неповторним психологізмом трактування музичних творів та оперних образів. Звернемось до оперного репертуару, з яким Ніна Кошиць працювала в оперному сезоні 1913–1914 рр. У кінці сезону відновили, а практично поставили заново оперу Моцарта «Дон Жуан». Ніна Кошиць вивчила і виконала партію донни Анни в цій опері. Спектакль відбувся 24 вересня 1913 року: диригент Є. Плотніков, художник П. Кончаловський; співаки: М. Сперанський (бас) – Лепорелло, Є. Попова (сопрано) – Церлина, В. Дубинський – лірико-драматичний баритон, який виконував партію Дон Жуана. Сучасники згадували, що це була одна з найкращих його ролей. 14 січня 1914 року цей спектакль був повторений, але диригентом вже був Бруно Вальтер, у якого це були перші його зарубіжні гастролі, як симфонічного диригента. У цьому спектаклі Бруно Вальтер не тільки диригував, але й на фортепіано супроводжував речитативи. Склад співаків був майже той самий (тільки партію Лепорелло виконував В. Осіпов). «Ніби інша опера постала перед нами, ніби інші виконавці виступили на давно знайомих підмостках: так талант головного виконавця спаяв всіх в єдине ціле і дав кожному певну частку індивідуальної свободи, привів всю інтерпретацію до можливого за даних умов художньому цілому, яскраво забарвленому особистим розумінням диригента», – писали рецензенти московських газет [1, с. 143]. 18 жовтня 1913 року у театрі С. Зіміна відбулася прем'єра опери О. Глуховцева «Дні нашого життя», сюжет запозиче-

ний з п'єси Леоніда Андрєєва, лібрето М. Ларікова: диригент Є. Плотніков, художник П. Кончаловський, режисер П. Оленін (головний режисер опери С. Зіміна з 1907–1915 рр.); співаки: П. Скуба (лірико-драматичний тенор) – студент М. Глуховцев, С. Волгін – студент Блохін, В. Осіпов (бас) – студент Мішка, Є. Євгенєва (меццо-сопрано) – Євдокія Антонівна, М. Сперанський (бас) – Онуфрій, О. Борисенко (лірико-драматичний тенор) – Міронов Григорій Іванович. Головну роль Ольги Миколаївни (Оль-Оль) виконувала Ніна Кошиць. Спектакль мав успіх і йшов при аншлагах. На думку одного з рецензентів успіх полягав не в музиці, а пояснювався тим, що «Дні нашого життя» стала першою спробою втілити в опері сучасну Москву, а також було відомо, що брат композитора Глуховцева послужив прототипом для головного героя п'єси Л. Андрєєва. 16 січня 1914 року цей спектакль був повторений.

Сезон 1914–1915 рр. для Ніни Кошиць відкрився 20 вересня оперою «Капітанська дочка» Ц. Кюї: диригент Є. Плотніков, художник І. Федотов, режисер П. Оленін.

П. Марков у рецензії на цей спектакль звертає увагу на чудове виконання Н. Кошиць партії Марії Іванівни Миронової. «У акторки на причуд гарний голос, сценічна зовнішність і непогана гра» пише рецензент [6 с. 467].

У виставі брали участь співаки: С. Юдін (ліричний тенор) у ролі Гриньова, М. Сперанський (бас) – Пугачов, А. Хохлов (баритон) виконує роль Швабріна, в ролі Савельича – В. Люмінарський (бас), А. Кузін (бас) і К. Васенкова (сопрано) – типові старики Гриньови, партію Катерини II виконувала В. Петрова-Званцева (меццо-сопрано), М. Шувалов (бас) і Є. Євгенєва (меццо-сопрано) чудові у ролі Миронових. А вже 22 вересня 1914 року Н. Кошиць виконала роль Серпалетти у комедійній опері Робера Планкетта «Корневільські дзвони» (прем'єра), Гаспара співав М. Сперанський (бас).

Готуючись до відкриття нового сезону, С. Зімін, режисер П. Оленін і театральний художник Ф. Федоровський зробили чергову поїздку за кордон для кращого ознайомлення з репертуаром і сучасним станом оперних театрів у Європі. У Парижі вони слухали оперу Джакомо Пуччіні «Дівчина з заходу» (1910), бо постановка цієї опери була в репертуарному плані нового сезону. 2 жовтня 1914 року відбулася прем'єра опери Джакомо Пуччіні «Дівчина з заходу», диригент Є. Плотніков, режисер П. Оленін, де Н. Кошиць виконувала роль Мінні, С. Волгін (тенор) – роль Ніка, М. Бочаров (баритон) – роль Шерифа. При виконанні ролі Мінні в опері «Дівчина із заходу» Н. Кошиць поєднувала чудовий голос, музичність з драматично виразною грою.

13 жовтня 1914 року була поставлена опера П. Чайковського «Пікова дама», де Н. Кошиць чудово виконала партію Лізи. У цей же час творчий колектив театру розпочав роботу над поновленням опери «Жидовка» Фромантала Галеві. Спектакль відбувся 5 грудня 1914 року: диригент Є. Плотніков, режисер О. Івановський, художник І. Федотов; співаки: Н. Кошиць – Рахіль, І. Дигас (тенор) – Еліазар, К. Роговська (сопрано) – Євдокія, С. Юдін (ліричний тенор)

– партія Леопольда, К. Запорожець (бас-профундо) – кардинал де Бронї, Руджієро – О. Хохлов (баритон).

1 лютого 1915 року спектакль був повторений. Саме на цю виставу П. Марков написав рецензію: «Пречудова Н. П. Кошиць. Це дивно талановита артистка. У ній щасливо поєднувалися винятковий голос, дуже великий сценічний талант і вроджена музичальність. Усі ці якості з новою силою позначилися в гарному виконанні партії Рахілі, проведеної з великим, прямо-таки трагічним підйомом» [там само, с. 532].

Відкриття великопісного сезону відбулося 9 лютого 1915 року прем'єрою комічної опери М. Соколовського (оркестровка Е. Букке, постановка П. Оленіна) «Мельник – чаклун, ошуканець і сват»: диригент З. Коган, художник І. Малютін; співаки Н. Кошиць – Анюта, Є. Євгенєва (меццо-сопрано) – Фетинья, В. Любомирський (бас), Ю. Кипаренко-Доманський (драматичний тенор) – Філімон.

17 лютого 1915 року у театрі прозвучала опера М. Іпполітова-Іванова «Руфь»: диригент Ю. Славінський, постановка П. Оленіна, декорації О. Матеріна; співаки: К. Васенкова (контральто) – Ноємінь, Е. Попова (сопрано) – Орфа, В. Дамаєв (лірико-драматичний тенор) – Рувим, М. Бочаров (бас-баритон) – Вооз, А. Кузін (бас) – Семмей, Є. Кипаренко-Доманський (драматичний тенор) – Жнець.

Партію Руфі виконувала Н. Кошиць. «...партія самої Руфі зовсім млява і в лібрето, і в музиці. Але талант Н. П. Кошиць, прекрасної акторки, зумів оживити цей образ. Співачка вклала і у виконання, і у спів багато щирого і ніжного почуття. Весь образ Руфі у її виконанні м'який і світлий. До того ж багатий голос Н. П. Кошиць звучав чудово, демонструючи тембрально-збагачене звучання партії» [там само, с. 535].

13 листопада 1915 року відбулася прем'єра опери пісні О. Оленіна «Кудеяр»: диригент Є. Плотніков, режисер Є. Комісаржевський, художник О. Моторін, за ескізами В. Полєнова; співаки: Н. Кошиць – роль Насті, Ю. Кипаренко-Доманський (драматичний тенор) – партія Кудеяра, М. Сперанський (бас), – партія Лаїша. У 1915 році Н. Кошиць виконала партію Коханої у прем'єрній виставі «Син Землі» (по Г. Гофмансталу) диригента К. Канкаровича театру С. Зіміна.

6 вересня 1916 року оперою П. Чайковського «Євгеній Онегін» відкрився сезон 1916–1917 років. Н. Кошиць, як завжди чудово виконала партію Тетяни, її партнерами були П. Тихонов (бас) – Гремін, К. Васенкова (контральто) – Ольга, С. Юдін (ліричний тенор) – Ленський, М. Шувалов (баритон) – Онегін.

11 листопада 1916 року відбулася прем'єра опери «Клара Міліч» А. Кастальського до 35-річчя з дня смерті Кадміної. Опера написана за мотивами останнього твору І. Тургєнєва. Диригент Є. Плотніков, режисер Ф. Комісаржевський, художник О. Моторін; співаки: П. Холодков (баритон) – Аратов, Є. Євгенєва (сопрано) – Платоніда Іванівна, В. Кніпер-Нардов (тенор) – Купфер, Н. Кошиць – Клара Міліч. У центрі вистави, за загальним визнанням рецензентів, була виконавиця головній ролі Н. Кошиць. Повна прихованої сили, з нерухомим похмурим поглядом героїня Кошиць була

яскравою, привабливою і зворушливою; радувала різноманітність її фразування, вокальна майстерність співачки.

Енгель у рецензії на оперу А. Кастальського підкреслює, що Н. П. Кошиць не тільки чудово виконала партію Клари, а й створили сильний, трагічний образ героїні [11, с. 445]. Характеризуючи виконавський стиль співачки, П. Марков у своїх спогадах відзначав: «Вона мала чудове лірико-драматичне сопрано абсолютно незвичного, хвилюючого, гарячого тембру. Статна, з виразним рухомим обличчя, вона досягла своїх вершин у «Кларі Міліч» А. Д. Кастальського [6, с. 341]. У листі до Х. Гроздова А. Кастальський писав: «Постановкою опери Зіміна я дуже задоволений, а виконавиця головної ролі Н. П. Кошиць прямо таки чудова. Це саме та Клара Міліч, про яку я думав» [4, с. 111].

Перший виступ Н. Кошиць відбувся 8 жовтня 1916 року у першому абонементі (XIV сезон) «Концертів О. І. Зілоті», де співачка виконала пісню Войслави з опери-балета «Млада» М. Римського-Корсакова, та арію «О не рыдай, мой Паоло» з опери «Франческа да Риміні» С. Рахманінова.

У вересні 1917 року у театрі Московської Ради робочих депутатів (опера Зіміна) відбулося виконання опери С. Танєєва «Орестая». Спектакль був вирішений як стилізація давньогрецької трагедії – без зависи, з оркестрою і жертвником на ній. Диригент вистави Ю. Славінський, режисер Ф. Комісаржевський, художник Ф. Федоровський; співаки: А. Тихонова (меццо-сопрано) – Клітемнестра, Н. Кошиць (сопрано) – Електра, В. Трубін (бас) – Агамемнон, П. Холодков (баритон) – Егіст, В. Дамаєв (тенор) – Орест, другий виконавець ролі Ореста Є. Кіпаренко.

Кульмінаційним пунктом раннього періоду творчості Н. Кошиць стали п'ять концертів в ансамблі з С. Рахманіновим у жовтні 1916 – січні 1917 роках в Москві (24 жовтня 1916 р.), Петрограді (30 жовтня і 2 грудня 1916 р.), Харкові (17 грудня 1916 р. у Харкові у залі Комерційного клубу), Києві (20 січня 1917 р., де вперше були виконані Романси ор. 38).

Під враженням від почутих рахманіновських романсів ор. 38 на тексти поетів-символістів у виконанні Н. Кошиць, у С. Прокоф'єва виник задум вокального циклу. Тоді ж Прокоф'євим були створені «П'ять віршів» ор. 27 на слова Анни Ахматової. Цей цикл романсів ор. 27 створювався композитором для Н. Кошиць.

Намагаючись сприяти американській кар'єрі Н. Кошиць, С. Прокоф'єв познайомив її в 1920 році зі своїм менеджером Фітцхью Хеншелем. «Дорога Ніна, посилаю тобі контракт від Haensel & Jones, моїх імпресарію, – писав він їй ще в 1920 з Нью-Йорка в Тифліс, ... рекомендую тобі їх як людей, безумовно, чесних і бездоганних джентльменів, які тебе не вичавлюватимуть. Контракт я перевірів, він цілком хороший, відсотки нормальні і навіть нижче норми» [7, с. 61].

А вже 26 жовтня 1920 року, Сергій Прокоф'єв, зустрів Н. Кошиць, яка спускалася по трапу з палуби океанського лайнера Раппонія, що пришвартувався в порту Нью-Йорка. Н. Кошиць залишилася в Нью-Йорку під опікою Фіцхью Хензеля. У тому ж 1920-му Ніна Павлівна увійшла до скла-

ду оперної асоціації (Chicago Opera Association) Чикаго. З 1921 року її кар'єра в Америці різко пішла вгору. Дебют в Америці відбувся завдяки допомозі керівника симфонічного оркестру в Детройті, диригента і піаніста російського походження О. Габриловича. Влаштувавшись в Америці, в 1918 році він був призначений музичним директором Детройтського симфонічного оркестру.

У 1921 році Н. Кошиць уперше виступила в США на концерті Детройтського оркестру. Вона двічі виступала в Клівленді і сім разів в Нью-Йорку – її виступ у Таун-хол з церковним хором отримав позитивні відгуки в пресі. Крім того, їй надходили запрошення від найзнаменитіших і найбагатших родин Нью-Йорка – Астор і Вандербільт, які звертались до неї з проханням виступити на приватних раутах у їхніх садибах. У цей же час С. Прокоф'єв написав цикл пісень без слів, для голосу з фортепіано, ор. 35 і присвятив їх Ніні Кошиць.

Коли у кінці 1921 року, нарешті, повинна була відбуватися прем'єра опери «Любов до трьох апельсинів», Сергій Прокоф'єв представив співачку Мері Гарден директору оперного театру Чикаго, яка була у захваті від її співу і доручила їй партію Fata Morgana. Н. Кошиць блискуче вপরалася з партією, ставши учасницею першого виконання опери С. Прокоф'єва «Любов до трьох апельсинів» (опера в чотирьох діях (ор. 33), створена С. Прокоф'євим за власним лібрето у 1919 році. Прем'єра твору відбулася у Чиказькій опері 30 грудня 1921 році під керівництвом автора).

Цікавою є історія виникнення цього задуму. Коли у 1914 році у Петрограді в журналі «Любов до трьох апельсинів» (№ 1), що видавався В. Мейєрхольдом, був надрукований дивертисмент К. Вогак, В. Мейєрхольда і В. Соловійова на сюжет однойменної казки К. Гоцці, С. Прокоф'єв зацікавився ним і за його текстом створив лібрето опери.

У прем'єрі у Чикаго «Трьох апельсинів», крім Ніни Кошиць, брав участь російський співак Георгій Бакланов, художник Борис Анисфельд, з оркестром працював перед прем'єрою диригент Олександр Смолленс (Smallens), який провів також усі спектаклі, які виконувалися після прем'єри. 14 лютого 1922 року на сцені Манхеттенського Оперного будинку відбувся єдиний спектакль «Трьох апельсинів» у Нью-Йорку. Диригував сам Прокоф'єв.

На початку 1922 року в Чикаго Ніна Кошиць зустріла Олю Копачук, співачку з хору О. Кошиця, яка приїхала в Америку до свого чоловіка. Вона розповіла про тяжку ситуацію у хорі, і Н. Кошиць повідомила імпресарію Макса Рабінова, де в цей час перебував хор О. Кошиця.

З'ясувалося, що Рабінов, через свого агента вже шукав їх у Парижі, щоб запросити до Америки. Незабаром Макс Рабінов виїхав до Європи, і в Берліні зустрівся з О. Кошицем, щоб підписати контракт на гастрольну поїздку хору по Америці і Мексиці. 20 вересня 1922 року на причалі Нью-Йорку Макс Рабінов з дружиною і Ніна Кошиць зустрічали Український Національний хор. Ніна Кошиць також підписала контракт з Рабіновим, уже як солістка цього хору. З 5 жовтня 1922 року, коли відбувся перший концерт у залі

«Carnegie Hall», і до 15 березня 1923 року, коли завершився сезон, Ніна Павлівна їздила по всій Америці і Мексиці, співаючи українські пісні.

Так, 1 грудня 1922 року у Литл-Рок О. Кошиць пише: «Сьогодні співала Ніна Кошиць «Плавай, лебедоньку» К. Стеценка, співала добре» [5, с. 305].

Після США та Мексики – з 9 червня по 26 листопада 1923 року Н. Кошиць здійснює другу гастрольну поїздку з хором Олександра Антоновича Кошиця вже до Південної Америки: Аргентина, Бразилія, Уругвай, Тринідад, Куба. Під час гастролей Американським континентом хором було здійснено близько 900 (!) концертів.

Ось що згадує Ніна Павлівна про ці гастролі у 1965 році: «...Після сезону в Чикаго я підписала контракт з Максом Рабіновим на поїздку по всій Північній і Південній Америці та Мексиці з Українським Національним хором під керівництвом мого дядька Олександра Антоновича Кошиця. Робота була нелегка, доводилося співати по три і чотири рази на тиждень. Хор виконував українські пісні. Співали пречудово. Тоді я познайомилась з теперішнім моїм чоловіком Гаврилом Федоровичем Леонівим, з яким живу і щаслива. Він був солістом у Хорі Кошиця і мав незвичайної краси голос (тенор)...» [3, с. 160].

У 1924 році Н. Кошиць запросили виступити на сцені театру «Colon» у Буенос-Айресі (Аргентина). Із величезним успіхом співачка виконала партії Марини з опери «Борис Годунов» М. Мусоргського, Лізи з опери «Пікова дама» П. Чайковського, Олени Троянської з опери «Мефістофель» Арріго Бойто, Ярославни з опери «Князь Ігор» О. Бородіна. Ці спектаклі були повторені у Ріо-де-Жанейро, Сан Паоло і Монтевідео. Її партнерами у виставах були Сигізмунд Залевський (баритон), Капітон Запорожець (бас), Степан Білина-Скупецкий (тенор) та ін.

Із середини 1920-х років вона виступає в оперних театрах Парижа («Гранд-Опера», 1925, 1927), Брюсселя, Амстердама, Риги, Вільно (нині Вільнюс), Стокгольма. У цей час у Парижі Н. Кошиць зустрілася з однією з видатніших співачок попереднього покоління Ф. Литвин і почала брати у неї уроки співу. Вийшовши на пенсію, Литвин викладала в Американській консерваторії у Фонтенбло (American Conservatory, Fontainebleau).

Надзвичайно швидко співачка здобуває популярність у музичному світі Америки. Її запрошували для участі в симфонічних концертах кращі оркестри США – філадельфійський (тоді керований Л. Стоковським), бостонський – С. Кусевицького. Із симфонічним оркестром Бостона (Boston Symphony Orchestra) Н. Кошиць виступала лише одного разу – у сезоні 1927–1928 року, вона заспівала під орудою С. Кусевицького арію Ярославни з опери Бородіна «Князь Ігор» і брала участь у виконанні Псалму XLVII Флорана Шмитта ор. 38 для сопрано, хору, оркестру та органу (10–11 лютого 1928 р.).

14 червня 1928 року у заключному паризькому сезоні Сергія Кусевицького прозвучав фрагмент другої дії опери «Вогняний ангел» з Ніною Кошиць у партії Ренати. Це

концертне виконання опери С. Прокоф'єва стало єдиним у житті композитора (опера «Вогняний янгол» у п'яти діях на власне лібрето композитора за однойменним романом В. Брюсова ор. 37 була задумана С. Прокоф'євим ще в 1919 році, а завершена тільки в 1927 році).

Прем'єра опери відбулася лише в 1955 році вже після смерті композитора у Венеції, – театри довго не наважувалися на постановку цього твору, пронизаного пристрастю й окультизмом. Деякі найважливіші епізоди опери, хоча і беруть початок у романі Брюсова, у рівній мірі натхненні Н. Кошиць, наприклад, другий акт «Вогняного ангела», який розпочинається зі сцени де Ренат і Рупрехт здійснювали магичні ритуали. Уже в липні 1921 року Прокоф'єв писав Елеонорі Пані, що намітив Кошиць на роль «головної відьми в моїй опері», тобто знак паритету між Ніною і Ренатою був поставлений. У Прокоф'єва під час написання опери «Вогняний ангел» був власний досвід спілкування з демонами на зразок тих, що переслідували бідну Ренату. Як відомо, Ніна Кошиць захоплювалася спіритизмом і, подібно до Ренати, чула «таємничі стуки». Наскільки серйозно сприймав це композитор, – загадка. Він із здивуванням помічав, що романси, що нібито надиктуються їй «духом» під час сеансів, різко відрізняються від колишніх її композиторських опусів.

У кінці 1930-х років Н. Кошиць оселилася в Голлівуді. І тут несподівано в її життя ввірвалося кіно. Вона знялася разом зі знаменитим французьким актором Шарлем Буайе у фільмі «Алжир». У 1940-х роках співачка вже виступала мало. У 1942 році вона відкрила музичний салон в Лагуна-Біч і викладала співи. Серед її учнів: Марлен Дитріх, Енн Бліт і Клодетт Кольбер та її дочка – Марина Кошиць, яка стала неабиякою співачкою, яка згодом була задіяна у легендарному фільмі «Великий Карузо».

Померла Ніна Павлівна Кошиць 14 травня 1965 року в Санта-Анна (Каліфорнія, США).

Кращим документом, що зберіг у якійсь мірі мистецтво Н. Кошиць, є її аудіозаписи. Найранніші з них зроблені у Києві 1913–1914 роках компанією «Екстрафон» і випущені в престижній серії платівок під маркою «Артистотипія». На початку 1914 року в Москві голос Н. Кошиць записала німецька фірма «Века» – це найрідкісніші пластинки співачки, до Першої світової війни їх встигло вийти у світ зовсім мало. У 1922 і 1923 роках в США Н. Кошиць записувалася на фірмі «Branswick». У 1928 і 1929 роках були зроблені кращі, по сумі технічних і художніх якостей, записи видатної співачки. У Кемпдені (США) декілька платівок записала компанія «Victor». З дублікатів матриць в Європі ці диски випускала знаменита компанія «Gramophone» (марка «His Masters Voice»). В Інтернеті можна знайти записи арій із опер, які були зроблені цими фірмами: арія Марини Мнішек з опери «Борис Годунов» М. Мусоргського, арія Парасі з опери «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського, арія Ярославни з опери «Князь Ігор» О. Бородіна, арія Тамари з опери «Демон» А. Рубінштейна, арія Купави з опери «Снігуронька» М. Римського-Корсакова, арія Волхови з опери

«Садко» М. Римського-Корсакова, арія Дездемони з опери «Отелло» Дж. Верді, арія Недди з опери «Паяци» Руджеро Леонкавалло, арія Мімі з опери «Богема» Дж. Пуччіні, арія Тоски з опери «Тоска» Дж. Пуччіні, арія Лізи з опери «Пікова дама» та арія Куми з опери «Чародійка» П. Чайковського, пісня Наталки «Віють вітри, віють буйні» з опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, є підстави стверджувати, що творчість Ніни Павлівни Кошиць інспірована активним мистецьким життям у співпраці з оперними диригентами, професійними оперними співаками та композиторами, формувалась у поєднанні здобутків вокальної педагогіки та виконавства, отриманих від Умберто Мазетті (італійська вокальна школа) та уроків у Фелії Литвін (французька школи сценічного мистецтва), є переконливим втіленням успішності синтезу методичних напрацювань у галузі вокальної техніки та мистецтва інтерпретації, трактованих яскравою і творчою особистістю, збагаченої потужним виконавським досвідом сценічного та камерно-вокального мистецтва. Ніна Павлівна була тонким освіченим музикантом. Прекрасно володіючи фортепіано, вона бездоганно читала з листа, дуже глибоко сприймала і відчувала музику і приголомшливо швидко вчила партії, оригінальний інтерпретатор, з неповторним психологізмом трактування образів, у своїх виступах

поєднувала аристократизм, виважену емоційність, глибоке розуміння стилістики епохи та конкретного авторського задуму, повагу до тексту, тонку власну інтерпретацію.

📖 Список використаних джерел

1. Боровский В. Московская опера С. И. Зимины. Москва: Сов. композитор, 1977. 174 с.
2. Воспоминания о С. В. Рахманинове / сост.-ред., автор вступ. ст., комментарии З. А. Апетян. Москва: Сов. композитор, 1980. 573 с.
3. Головащенко М. І. Феномен Олександра Кошиця. Київ: Музична Україна, 2007. 588 с.
4. Кастальский А. Статьи, материалы, воспоминания, переписка. Москва: Знак, 2007, 1032 с. (Русская духовная музыка в документах и материалах; Т. V).
5. Кошиць О. А. З піснею через світ. Київ: Книга роду, 2008. 432 с.
6. Марков П. А. Книга воспоминаний / предисл. А. О. Степановой, общ. ред. О. М. Фельдмана, послесл. А. А. Михайловой. Москва: Искусство, 1983. 607 с.
7. Моррисон Саймон. Лина и Сергей Прокофьевы. Москва: Изд-во Центрполиграф, 2014. 384 с.
8. Музыкальная энциклопедия: Кошиц Нина Павловна // Т. 3: Корто – Октоль / Гл. ред. Ю. В. Келдыш. Москва: Советская энциклопедия и Советский композитор, 1973–1982. С. 23.
9. Пархоменко Л. Кошиць Павло Олександрович. *Енциклопедія історії України*: Т. 5: Кон – Кю / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2008. 568 с.
10. Федякин С. Р. Рахманинов. Москва: Молодая гвардия, 2014. 478 с.
11. Энгель Ю. Д. Глазами современника: Избранные статьи о русской музыке. 1898–1918 / сост.-ред., автор вступ. ст., комментарии И. Ф. Кунина. Москва: Сов. композитор, 1971. 524 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 03.03.2018

Тилик І. В., Комаренко Н. М. Творческая личность Н. П. Кошиц в контексте исполнительской специфики вокально-оперного искусства.

Ⓐ *Раскрываются этапы творческой деятельности выдающейся оперной певицы начала XX века Н. П. Кошиц (1894–1965) в контексте исполнительской специфики вокально-оперного искусства. В исследовании рассматриваются основы формирования оперного профессионализма Нины Кошиц на основе синтеза методических разработок разных вокальных школ. Значительное внимание в публикации уделено выявлению важнейших факторов, которые повлияли на процесс становления оперной певицы и её восхождения к вершинам исполнительского мастерства. Проведенный анализ даёт основание отнести Н. П. Кошиц к числу выдающихся музыкантов первой половины XX века.*

Ключевые слова: творческая личность Нины Кошиц; исполнительская семантика; вокально-оперная техника; художественная образность.

Tylyk Ihor, Komarenko Natalia. Creative Personality of N. P. Koshetz in the Context of Performance Specifics of Vocal and Opera Art.

Ⓐ *The paper is devoted to the stages of creative activity of outstanding opera singer of the first half of twentieth century, N.P. Koshetz (1894–1965), in context of performance specifics of vocal and opera art. Considerable attention in the publication is paid to identification of the most important factors that influenced the process of formation of the opera singer and her way on the top of performance mastery. The analysis carried out in the paper gives us grounds to think about N. P. Koshetz as one among outstanding musicians of the first half of twentieth century.*

Key words: creative personality Nina Koshetz; performing semantics; vocal and opera technique; artistic imagery